

KOMPETENCJA I SPRAWNOŚĆ JĘZYKOWA

DZIECI Z NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIĄ INTELEKTUALNĄ
W STOPNIU ZNACZNYM, UMIARKOWANYM I LEKKIM

KATARZYNA KACZOROWSKA-BRAY

KOMPETENCJA I SPRAWNOŚĆ JĘZYKOWA

DZIECI Z NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIĄ INTELEKTUALNĄ
W STOPNIU ZNACZNYM, UMIARKOWANYM I LEKKIM

WYDAWNICTWO UNIwersYTETU GDAŃSKIEGO
GDAŃSK 2017

Recenzent
dr hab. Mirosław Michalik, prof. UP

Redaktor Wydawnictwa
Aneta Lica

Projekt okładki i stron tytułowych
Karolina Zarychta

Skład i łamanie
Michał Janczewski

Publikacja sfinansowana z działalności statutowej
Wydziału Filologicznego oraz Katedry Logopedii Uniwersytetu Gdańskiego

© Copyright by Uniwersytet Gdański
Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego

ISBN 978-83-7865-552-7

Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego
ul. Armii Krajowej 119/121, 81-824 Sopot
tel./fax 58 523 11 37, tel. 725 991 206
e-mail: wydawnictwo@ug.edu.pl
www.wyd.ug.edu.pl

Księgarnia internetowa: www.kiw.ug.edu.pl

Spis treści

Wykaz skrótów	9
Wstęp	11
1. O niepełnosprawności intelektualnej w ujęciu historycznym	15
2. Kryteria rozpoznania i współczesne definicje niepełnosprawności intelektualnej	32
3. Epidemiologia niepełnosprawności intelektualnej	38
4. Etiologia niepełnosprawności intelektualnej	44
4.1. Klasyfikacje czynników etiologicznych niepełnosprawności intelektualnej	47
4.2. Specyfika etiologii w przypadku niepełnosprawności intelektualnej w stopniu lekkim	56
4.2.1. Czynniki środowiskowe natury biologicznej	62
4.2.2. Czynniki środowiskowe o podłożu społecznym	71
4.3. Etiologia niepełnosprawności intelektualnej w stopniu głębszym	76
4.4. Zapobieganie niepełnosprawności intelektualnej	81
5. Rozwój i zaburzenia mowy u osób z niepełnosprawnością intelektualną	85
5.1. Oligofazja i problemy terminologiczne	85
5.2. Oligofazja w klasyfikacjach zaburzeń mowy	89
5.2.1. Wybrane klasyfikacje objawowe	89
5.2.2. Wybrane klasyfikacje przyczynowe	92
5.3. Przyczyny zaburzeń mowy u osób z niepełnosprawnością intelektualną	99
6. Możliwości komunikacyjne osób z niepełnosprawnością intelektualną	105
6.1. Poziom umiejętności komunikacyjnych	105
6.2. Częstość występowania zaburzeń mowy w grupie osób z niepełnosprawnością intelektualną	108
6.3. Typy najczęściej notowanych zaburzeń mowy w grupie osób z niepełnosprawnością intelektualną	119
6.4. Przebieg rozwoju mowy w grupie osób z niepełnosprawnością intelektualną	121
6.4.1. Specyfika rozwoju mowy dzieci z niepełnosprawnością w stopniu lekkim	129
6.4.2. Rozwój mowy dzieci z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym i znacznym	131
6.5. Zasób leksykalny	133
6.5.1. Słownictwo dzieci z niepełnosprawnością w stopniu lekkim	133
6.5.2. Słownictwo dzieci z niepełnosprawnością w stopniu umiarkowanym i znacznym	136

6.6. Poziom gramatyczny wypowiedzi dzieci z niepełnosprawnością intelektualną	137
6.6.1. Poziom gramatyczny wypowiedzi dzieci z niepełnosprawnością w stopniu lekkim	138
6.6.2. Poziom gramatyczny wypowiedzi dzieci z niepełnosprawnością w stopniu umiarkowanym i znacznym	139
6.6.3. Agramatyzm i paragramatyzm	140
6.7. Sprawności komunikacyjne w zakresie form narracyjnych, opisu i opowiadania oraz form dialogowych	144
6.8. Kompetencja i sprawność komunikacyjna	146
6.9. Rozumienie mowy	149
7. Umiejętność pisania i czytania w grupie osób z niepełnosprawnością intelektualną	153
7.1. Przyczyny trudności w czytaniu i pisaniu w grupie dzieci z niepełnosprawnością intelektualną	154
7.2. Przebieg nauki czytania w grupie dzieci z niepełnosprawnością intelektualną	159
7.3. Zaburzenia umiejętności czytania u dzieci z niepełnosprawnością intelektualną	161
7.3.1. Wolne tempo czytania	161
7.3.2. Trudności w zakresie techniki czytania	162
7.3.3. Niższy poziom poprawności czytania	163
7.3.4. Problemy w interpretowaniu tekstu	165
7.4. Problemy w nauce pisania	166
7.4.1. Przepisywanie	166
7.4.2. Pisanie z pamięci	167
7.4.3. Pisanie ze słuchu	167
7.4.4. Pisanie samodzielne	168
7.4.5. Kompetencja narracyjna w subkodzie pisanym	169
7.4.6. Grafia	171
7.4.7. Ortografia	171
8. Zmiany w funkcjonowaniu osób z niepełnosprawnością intelektualną zachodzące wraz z wiekiem	174
8.1. Ogólny stan zdrowia osób z niepełnosprawnością intelektualną w wieku senioralnym	178
8.2. Epilepsja	183
8.3. Zaburzenia sensoryczne	183
8.4. Zdrowie psychiczne	185
9. Metodologia badań własnych	187
9.1. Ustalenia terminologiczne	188
9.2. Cele badań	193
9.3. Etapy postępowania badawczego i badań empirycznych	197
9.4. Przebieg badań	198
9.5. Charakterystyka badanych	201
9.5.1. Skład grupy badanej	201
9.5.2. Skład grupy kontrolnej	204

10. Wyrazy tekstowe w wypowiedziach badanych grup dzieci	205
10.1. Wyrazy tekstowe i ich średnie użycie w wypowiedziach badanych grup dzieci	205
10.1.1. Dzieci z niepełnosprawnością intelektualną stopnia znacznego a 4- i 5-latki o rozwoju typowym	206
10.1.2. Dzieci z niepełnosprawnością intelektualną stopnia umiarkowanego a 6-, 7- i 8-latki o rozwoju typowym	208
10.1.3. Dzieci z niepełnosprawnością intelektualną stopnia lekkiego a 9- i 10-latki o rozwoju typowym	210
10.1.4. Średnie użycie wyrazów tekstowych przez dzieci z niepełnosprawnością intelektualną w poszczególnych próbach badania	212
10.2. Czasowniki i ich średnie użycie w wypowiedziach badanych grup dzieci	219
10.2.1. Dzieci z niepełnosprawnością intelektualną stopnia znacznego a 4- i 5-latki o rozwoju typowym	221
10.2.2. Dzieci z niepełnosprawnością intelektualną stopnia umiarkowanego a 6-, 7- i 8-latki o rozwoju typowym	226
10.2.3. Dzieci z niepełnosprawnością intelektualną stopnia lekkiego a 9- i 10-latki o rozwoju typowym	231
10.2.4. Średnie użycie czasowników przez dzieci z niepełnosprawnością intelektualną w poszczególnych próbach badania	236
11. Wypowiedzenia w wypowiedziach badanych grup dzieci	244
11.1. Ogólna liczba wypowiedzeń w wypowiedziach badanych grup dzieci	244
11.1.1. Dzieci z niepełnosprawnością intelektualną stopnia znacznego a 4- i 5-latki o rozwoju typowym	244
11.1.2. Dzieci z niepełnosprawnością intelektualną stopnia umiarkowanego a 6-, 7- i 8-latki o rozwoju typowym	247
11.1.3. Dzieci z niepełnosprawnością intelektualną stopnia lekkiego a 9- i 10-latki o rozwoju typowym	248
11.1.4. Średnia liczba wypowiedzeń budowanych przez dzieci z niepełnosprawnością intelektualną w poszczególnych próbach badania	250
11.2. Średnia długość wypowiedzenia w wypowiedziach badanych grup dzieci	256
11.2.1. Dzieci z niepełnosprawnością intelektualną stopnia znacznego a 4- i 5-latki o rozwoju typowym	256
11.2.2. Dzieci z niepełnosprawnością intelektualną stopnia umiarkowanego a 6-, 7- i 8-latki o rozwoju typowym	258
11.2.3. Dzieci z niepełnosprawnością intelektualną stopnia lekkiego a 9- i 10-latki o rozwoju typowym	260
11.2.4. Średnia całkowita długość wypowiedzenia budowanego przez dzieci z niepełnosprawnością intelektualną w poszczególnych próbach badania	262
11.3. Wypowiedzenia niewerbalne w wypowiedziach badanych grup dzieci	269
11.3.1. Dzieci z niepełnosprawnością intelektualną stopnia znacznego a 4- i 5-latki o rozwoju typowym	270
11.3.2. Dzieci z niepełnosprawnością intelektualną stopnia umiarkowanego a 6-, 7- i 8-latki o rozwoju typowym	274

11.3.3. Dzieci z niepełnosprawnością intelektualną stopnia lekkiego a 9- i 10-latki o rozwoju typowym	278
11.3.4. Średni udział procentowy wypowiedzeń niewerbalnych budowanych przez dzieci z niepełnosprawnością intelektualną w poszczególnych próbach badania	282
12. Leksemy w wypowiedziach badanych grup dzieci	290
12.1. Dzieci z niepełnosprawnością intelektualną stopnia znacznego a 4- i 5-latki o rozwoju typowym	291
12.2. Dzieci z niepełnosprawnością intelektualną stopnia umiarkowanego a 6-, 7- i 8-latki o rozwoju typowym	297
12.3. Dzieci z niepełnosprawnością intelektualną stopnia lekkiego a 9- i 10-latki o rozwoju typowym	302
12.4. Leksemy w wypowiedziach dzieci z niepełnosprawnością intelektualną w poszczególnych próbach badania	307
12.5. Leksemy czasownikowe w wypowiedziach dzieci z niepełnosprawnością intelektualną w poszczególnych próbach badania	312
13. Współczynnik nasycenia składnią jako wyznacznik złożoności gramatycznej tekstów dziecięcych	318
13.1. Dzieci z niepełnosprawnością intelektualną stopnia znacznego a 4- i 5-latki o rozwoju typowym	320
13.2. Dzieci z niepełnosprawnością intelektualną stopnia umiarkowanego a 6-, 7- i 8-latki o rozwoju typowym	325
13.3. Dzieci z niepełnosprawnością intelektualną stopnia lekkiego a 9- i 10-latki o rozwoju typowym	331
13.4. Średnie użycie związków wyrazowych w wypowiedziach dzieci z niepełnosprawnością intelektualną w poszczególnych próbach badania	336
13.5. Współczynnik nasycenia składnią w wypowiedziach dzieci z niepełnosprawnością intelektualną w poszczególnych próbach badania	341
Wnioski i podsumowanie	349
Bibliografia	355
Aneks	385
Spis rycin	386
Spis tabel	391

Wykaz skrótów

Max	maksymalna wartość współczynnika zanotowana w grupie
Mean	średnia arytmetyczna wartość współczynnika
Min	minimalna wartość współczynnika zanotowana w grupie
NI	niepełnosprawność intelektualna
NIG	niepełnosprawność intelektualna w stopniu głębokim
NIL	niepełnosprawność intelektualna w stopniu lekkim
NIL-Ch	chłopcy z niepełnosprawnością intelektualną stopnia lekkiego
NIL-D	dziewczynki z niepełnosprawnością intelektualną stopnia lekkiego
NIU	niepełnosprawność intelektualna w stopniu umiarkowanym
NIU-Ch	chłopcy z niepełnosprawnością intelektualną stopnia umiarkowanego
NIU-D	dziewczynki z niepełnosprawnością intelektualną stopnia umiarkowanego
NIZ	niepełnosprawność intelektualna w stopniu znacznym
NIZ-Ch	chłopcy z niepełnosprawnością intelektualną stopnia znacznego
NIZ-D	dziewczynki z niepełnosprawnością intelektualną stopnia znacznego
Q25, Q50, Q75	kwartyle (miary pozycyjne z grupy tzw. kwantyle) są wartościami pierwszej lub drugiej ćwiartki szeregu
Q25	kwartył 25% (dolny) stanowi taką wartość, dla której 3/4 wszystkich wartości ma wartość nie mniejszą, zaś 1/4 obserwacji jest wartością nie większą

- Q50 kwartyl 50% (mediana) to wartość szeregu statystycznego, powyżej i poniżej której znajduje się ta sama liczba wyrazów szeregu uporządkowanego malejąco lub rosnąco, a więc wartość środkowa szeregu
- Q75 kwartyl 75% (górny) jest wartością, dla której 1/4 obserwacji ma wartość nie mniejszą, natomiast 3/4 obserwacji wartość nie większą
- RT rozwój typowy
- SD odchylenie standardowe (miara rozproszenia wyników)